

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יד, תשכ"ג



האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

הישר: יש ש, יש אשר, ייתכן כי, ייתכן ש; ולא ייתכן ו...
ויש ו...!

כי זה הכלל:

אות אות במקומה, צירוף צירוף במקומו!

ראובן סיוון

למען אחי ורעי אדברה נא

שאלת הגייתן של החי"ת והעי"ן בדיבורנו קיבלה משמעות מיוחדת בשנים האחרונות, עם גבור העלייה מארצות המזרח ועם השינוי שנתהווה בעקבותיה בהרכב היישוב. כיום, שלא כבשנים עברו, בתקופה שקדמה למדינה, ההגייה הרווחת בפי רוב היישוב היא, למרבה שמחתנו, ההגייה המבחינה הערבה והתרבותית — ההגייה המזרחית. הגייה זו מתבטאת בעיקר בהתזה גרונית של החי"ת והעי"ן והבדלתן המובהקת מן הכ"ף הרפויה ומן האל"ף.

הגייה מזרחית זו הייתה מאז ומתמיד ראש מעייניהם של מחיי הלשון וחלוצי החינוך העברי בארץ-ישראל. ראשונים אלה היו מופת לרבים בדוגמתם האישית בדיבורם, וחינוך דורות של מורים, שהטביעו את חותמם על החינוך בהקפדתם על הגייה תקינה והולמת את העברית כלשון שמית, שהגייה החי"ת והעי"ן שלה השפיעו השפעה כה עמוקה על משקלי מליה ועל צליליה. אך מאמצי הראשונים התרופפו במידת-מה, והדיהם החלישו — נוכח התגברות היסוד ה"אירופי" שביישוב, עם גלי העליות של תקופת המנדאט, שבהם היו עולי ארצות

המזרח רק חלק קטן. היסודות המטשטשים את ההגייה העברית הנאה גברו והגייה חסרת אופי וגוון, נעדרת צליל מקורי, מעורבת בהשפעות שונות, בייחוד של הלשונות הסלאביות, הלכה והשתלטה ביישוב. מציאות זו עודדה גם חוגים מסוימים של בלשנים ומחנכים למצוא הצדקה ל"התמערבות" ההגייה העברית, מתוך הסתמכות על הנוהג הקיים וברוח הגישה התאורית הרווחת בבלשנות של ימינו.

עתה שוב מתהפך הגלגל. אנו עדים לתופעה של החייאת הגייה עברית ערבה בפי רבבות העולים מארצות המזרח. נעלמה מגמת דחיקתה של ההגייה העברית המבחינה בגרוניות לקרן זווית, וההגייה המזרחית מתרוננת כיום בראש חוצות.

יֵאמרו נא הדברים בגילויים: הכרזות חגיגיות על מיוזג עליות ועל קירוב עדות ועל טיפוח הדדי של ערכי תרבות שהם נכסיהם של קיבוצי היהדות השונים, אם אינן מלוות שקידה על טיפוח המבטא העברי המזרחי, הריהן התעלמות מאחד העיקרים החשובים של המשימה המוצהרת. ההגייה המזרחית היא נכס יקר ומפואר ביותר של היהדות הספרדית והתימנית. טשטושה הוא חבלה בערך חיוני ביותר של התחייה העברית. מיוזוג בהגיית העברית בפי כל שכבות היישוב (ושל דוברי העברית בארצות הפזורה) צריך להיות אחת ממשימותיה התרבותיות של תקופתנו. המכשירים הלאומיים להנחלת הדיבור העברי ולהפצתו — מערכות החינוך לילדים ולמבוגרים, שירותי השידור, התיאטראות, תעשיית הסרטים הישראלית, חברות ההקלטה וכל כיוצא באלה — חייבים לתת את דעתם למשימה זו.

רבים, בעיקר מאלה שנתחנכו בצעירותם בגולה, מתקשים לסגל לעצמם את ההגייה הגרונית, אבל הם מוצאים דרך לטפחה, וכן לעודדה בפי אחרים, ויחסם אליה הוא יחס של חיבה. יש לכבד יחס זה. לעומת זאת קשה להשלים עם יחסם האדיש של חלק מהמשכילים, חניכי הארץ, ובהם מורים וסטודנטים, להגייה זו. יחס מושפע מדעות שרווחו, כשהייתה המציאות הלשונית בארץ שונה לחלוטין, ואין הצדקה לדעות אלה במציאות של היום.

התביעה להשלטת ההגייה המזרחית היא עניין של שיפור ההבעה, של תרבות דיבור עברי, של מיוזג עליות הלכה למעשה, והיא תביעה מציאותית כיום יותר משהייתה אי־פעם בעבר.

צ ב י ש א ר פ ש ט י י ן

דרכי הבעתם של בני תורה

ב

ח ר ו ז י ו ת

מעשה החרוזים והתדמות צלילים בלשון הוא שעשוע למדבר, ולפעמים גם לשומע. ילדים מתענגים על צלילי מלל ועל הברות מתחרזות, אף שאין להם מובן כלשהו, וחוזרים עליהם בתאוות נפש. משחקי ילדים בכל הארצות מתלוצצים מִשְׁק דברים שחיי צליל שאין להם שחר, וחיבה לחרוזים נודעת גם לבוגרים, ובייחוד לתמימים שבהם, שתקופת ילדותם נמשכת לאורך ימים. אבל גם משוררים וסופרים רבי מחשבה